

QANDLI DIABETNING KELIB CHIQISH SABABLARI, KLINIK XUSUSIYATLARI, ZAMONAVIY DAVOLASH USULLARI VA PROFILAKTIKASI

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti
talabalari*

Maqsudbayeva Gulmira

Eshimova Muhlisa

Po'latova Munisa

Akbarova Munisa

Annotatsiya. *Ushbu maqolada qandli diabet kasalligining kelib chiqish sabablari, tasnifi, klinik belgilari, tashxislash usullari, zamonaviy davolash tamoyillari, asoratlari, profilaktikasi hamda hamshiralik parvarishining o'rni keng yoritilgan. Shuningdek, dunyoda va O'zbekistonda kasallikning dolzarbligi hamda sog'lom turmush tarzining ahamiyati haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *qandli diabet, insulin, giperglikemiya, glyukoza, HbA1c, diabetik retinopatiya, diabetik nefropatiya, profilaktika, hamshiralik parvarishi.*

Kirish

Qandli diabet XXI asrning eng dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolaridan biri hisoblanadi. Kasallikning keng tarqalishi, nogironlikka olib keluvchi asoratlari hamda yurak-qon tomir kasalliklari bilan uzviy bog'liqligi uni jahon sog'liqni saqlash tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirgan. Kasallikning asosida insulin gormonining mutlaq yoki nisbiy yetishmovchiligi natijasida yuzaga keladigan surunkali giperglikemiya yotadi.

Qondagi glyukoza miqdorining uzoq muddat yuqori bo'lishi ko'z, buyrak, yurak, qon tomirlari va nerv tizimida qaytarilmas o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli qandli diabetni erta aniqlash, samarali davolash va asoratlarning oldini olish zamonaviy tibbiyotning eng muhim vazifalaridan biridir.

Tadqiqotning dolzarbligi

Aholi orasida semizlik, kamharakat turmush tarzi, noto'g'ri ovqatlanish, stress va irsiy omillarning ortishi tufayli qandli diabet bilan kasallanish yildan yilga ko'paymoqda. Kasallikning og'ir asoratlari bemorlarning hayot sifatini pasaytiradi, mehnat qobiliyatini cheklaydi hamda sog'liqni saqlash tizimiga katta iqtisodiy yuk keltiradi.

Tadqiqotning maqsadi

Qandli diabetning rivojlanish mexanizmi, klinik kechishi, tashxislash usullari, zamonaviy davolash tamoyillari va profilaktikasini ilmiy manbalar asosida tahlil qilish hamda hamshiralik parvarishining ahamiyatini yoritish.

Tadqiqot vazifalari

- Qandli diabetning etiologiyasi va patogenezini o'rganish.
- Kasallikning klinik belgilarini tahlil qilish.
- Tashxislash usullarini yoritish.
- Davolash tamoyillarini tavsiflash.
- Asoratlarini baholash.
- Hamshiralik parvarishi va profilaktika choralari ko'rsatish.

Material va usullar

Maqolani tayyorlashda endokrinologiya bo'yicha zamonaviy ilmiy adabiyotlar, xalqaro klinik tavsiyalar hamda ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Tahliliy va tavsifiy usullar qo'llanildi.

Qandli diabetning etiologiyasi

Kasallik rivojlanishiga quyidagi omillar sabab bo'ladi:

- irsiy moyillik;
- semizlik;
- insulin rezistentligi;
- kam jismoniy faollik;
- noto'g'ri ovqatlanish;
- surunkali stress;

- virusli infeksiyalar;
- oshqozon osti bezi kasalliklari;
- gormonal buzilishlar;
- yoshning ortishi.

Patogenezi

Insulin oshqozon osti bezining Langergans orolchalaridagi beta hujayralarda ishlab chiqariladi. Uning asosiy vazifasi glyukozani hujayralarga o'tkazishdir. Insulin yetishmovchiligida yoki unga sezuvchanlik kamayganda glyukoza hujayralarga kira olmaydi va qonda to'planadi. Natijada giperglikemiya rivojlanadi. Uzoq davom etuvchi giperglikemiya oqibatida qon tomirlari, nerv tolalari va ichki a'zolar zararlanadi.

Tasnifi

Qandli diabet quyidagi turlarga bo'linadi:

1-tip diabet – autoimmun jarayon natijasida insulin ishlab chiqarilishi to'xtaydi.

2-tip diabet – insulin ishlab chiqariladi, ammo organizm unga yetarli javob bermaydi.

Gestatsion diabet – homiladorlik davrida rivojlanadi.

Ikkilamchi diabet – boshqa kasalliklar yoki dori vositalari ta'sirida yuzaga keladi.

Klinik belgilari

Kasallikning asosiy simptomlari:

- kuchli chanqash;
- ko'p siyish;
- doimiy ochlik hissi;
- tana vaznining kamayishi;
- tez charchash;
- ko'rishning xiralashishi;
- og'iz qurishi;

- terining qichishi;
- yaralarning sekin bitishi;
- tez-tez infeksiyalar;
- oyoqlarda uvishish va karaxtlik.

Tashxis

Tashxis quyidagi tekshiruvlarga asoslanadi:

- och qoringa qon glyukozasi;
- ovqatdan keyingi glyukoza;
- HbA1c;
- glyukozaga tolerantlik testi;
- siydik tahlili;
- mikroalbuminuriya;
- kreatinin;
- lipidogramma;
- ko'z tubini tekshirish.

Davolash

Davolashning asosiy maqsadi qondagi glyukozani me'yor darajasida ushlab turish va asoratlarning oldini olishdir.

Davolash quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- parhez terapiyasi;
- jismoniy faollik;
- tana vaznini nazorat qilish;
- og'iz orqali qabul qilinadigan qand pasaytiruvchi preparatlar;
- insulinoterapiya;
- arterial bosim va xolesterinni nazorat qilish.

Diabetda ovqatlanish

To'g'ri ovqatlanish davolashning asosiy qismi hisoblanadi.

Tavsiya etiladi:

- sabzavotlar;

- ko'katlar;
- dukkakli mahsulotlar;
- baliq;
- yog'siz go'sht;
- to'liq don mahsulotlari;
- kam yog'li sut mahsulotlari.

Cheklanadi:

- shakar;
- shirin ichimliklar;
- oq non;
- qandolat mahsulotlari;
- fastfud;
- yog'li ovqatlar.

Asoratlari

O'tkir asoratlar

- gipoglikemiya;
- diabetik ketoatsidoz;
- giperosmolyar holat.

Surunkali asoratlar

- diabetik retinopatiya;
- diabetik nefropatiya;
- diabetik neyropatiya;
- diabetik oyoq sindromi;
- yurak infarkti;
- insult;
- periferik qon tomir kasalliklari.

Hamshiralik parvarishi

Hamshira quyidagi vazifalarni bajaradi:

- bemorni kuzatish;

- glyukozani nazorat qilish;
- insulin yuborish texnikasini o'rgatish;
- ovqatlanish bo'yicha maslahat berish;
- oyoqlarni parvarish qilishni o'rgatish;
- gipoglikemiya belgilarini tushuntirish;
- sog'lom turmush tarziga rioya qilishga undash.

Profilaktika

Kasallikning oldini olish uchun:

- tana vaznini me'yorda ushlab turish;
- haftasiga kamida 150 daqiqa jismoniy faollik;
- sog'lom ovqatlanish;
- zararli odatlardan voz kechish;
- muntazam tibbiy ko'rik;
- qon glyukozasini nazorat qilish.

Xulosa

Qandli diabet surunkali, ammo nazorat qilinadigan kasallik hisoblanadi. Uni erta aniqlash, zamonaviy davolash usullaridan foydalanish, sog'lom turmush tarziga rioya qilish va bemorlarni muntazam kuzatib borish orqali og'ir asoratlarning oldini olish mumkin. Ayniqsa, hamshiralarning bemorlarni o'qitish, insulin terapiyasini nazorat qilish, parhezga rioya etilishini kuzatish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishdagi roli juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. Diabetes.
2. International Diabetes Federation. IDF Diabetes Atlas.
3. American Diabetes Association. Standards of Care in Diabetes.
4. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Qandli diabet bo'yicha klinik tavsiyalar.
5. Endokrinologiya darsligi.
6. Ichki kasalliklar propedevtikasi. 7. Hamshiralik ishi asoslari.